

MINISTARSTVO ZA LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA

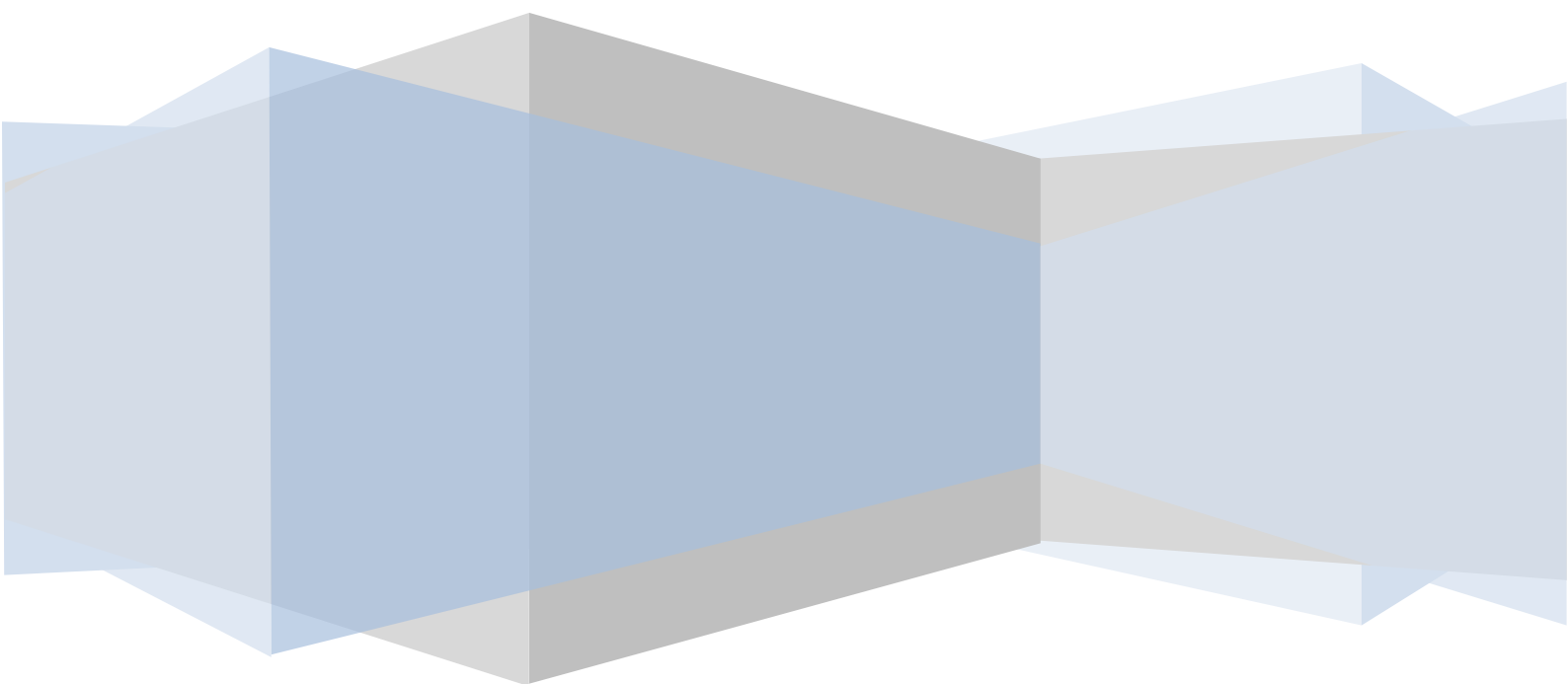
I

CEDEM

**ISTRAŽIVANJE
DISKRIMINACIJE
MANJINSKIH NARODA I
MARGINALIZOVANIH
DRUŠTVENIH GRUPA**

Jun, 2011

Dr Miloš Bešić

Sadržaj

O istraživanju	3
Osnovne karakteristike uzorka	4
Ključni nalazi istraživanja	5

O istraživanju

Istraživanje je realizovano u periodu od 01. juna do 10. juna 2011. godine. **Osnovni cilj istraživanja bio je sa se izmjere stavovi građana Crne Gore o diskriminaciji manjinskih naroda i marginalizovanih društvenih skupina.** Specifični ciljevi istraživanja bili su:

- Opšta procjena stepena diskriminacije
- Mjerenje socijalne distance
- Procjena diskriminacije prilikom zapošljavanja
- Procjena diskriminacija kada je riječ o dostupnosti zdravstvene zaštite
- Procjena diskriminacije kada je riječ o dostupnosti u procesu obrazovanja
- Procjena diskriminacije kada je riječ o ravnopravnosti u pogledu pravne zaštite
- Procjena efikasnosti države u pogledu zaštite prava diskriminiranih grupa
- Procjena stepena aktivizma političkih partija, medija i nevladinih organizacija u pogledu zaštite prava diskriminiranih grupa
- Stavovi građana o otkazanoj paradi ponosa
- Lična iskustva sa diskriminacijom

Za realizaciju ciljeva istraživanja korišćen je anketni metod, a kao instrument Upitnik, posebno kreiran za ostvarivanje ciljeva istraživanja. Za konstruisanje instrumenta, koristili smo i međunarodno standardizovanu skalu za mjerenje socijalne distance (jedan ajtem Bogardusova skale). Uzorak istraživanja bio je dvostruko-stratifikovan sa slučajnim izborom ispitanika u okviru definisanih popisnih krugova. Ukupan broj ispitanika bio je 1040, što obezbeđuje standardnu grešku mjerenja od +/- 3% za pojave sa incidencom od 50%.

Konačno, dizajn ovog istraživanja je usmjeren na mjerenje stepena diskriminacije kada je riječ o sljedećim grupama:

- Ženama
- Homoseksualcima
- Pripadnicima nacionalnih manjina
- Starijim osobama
- Romima
- Osobama sa invaliditetom

Za svaku od pojedinih grupa, mi smo posebno mjerili percepciju diskriminacije na opštem nivou kao i na pojedinačnim nivoima koje smo specifikovali.

Osnovne karakteristike uzorka

Osnovne karakteristike uzorka mogu se vidjeti u fig1- fig5:

Fig 1 Opština %

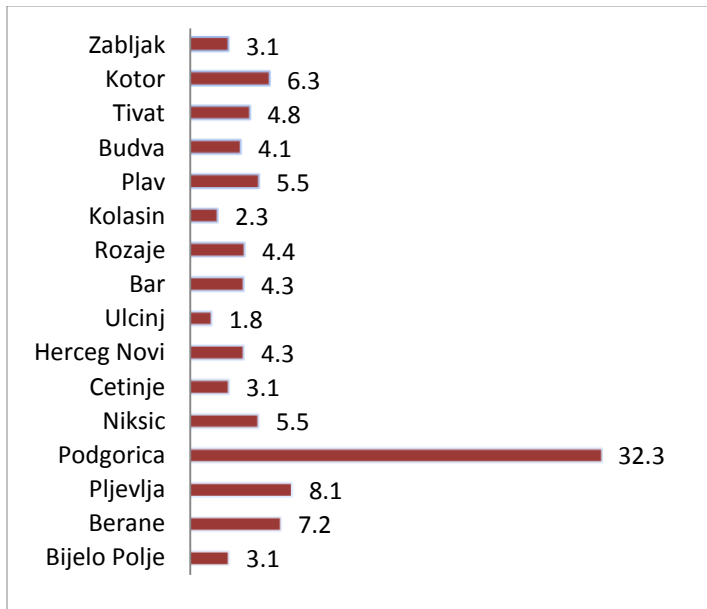

Fig. 2 Pol/Rod

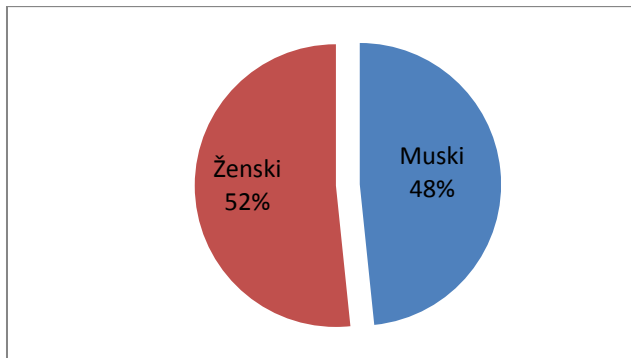

Fig. 3 Starost ispitanika

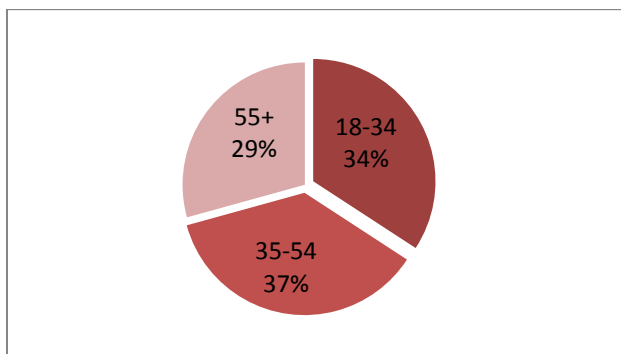

Fig. 4 Sektor zapošljavanja

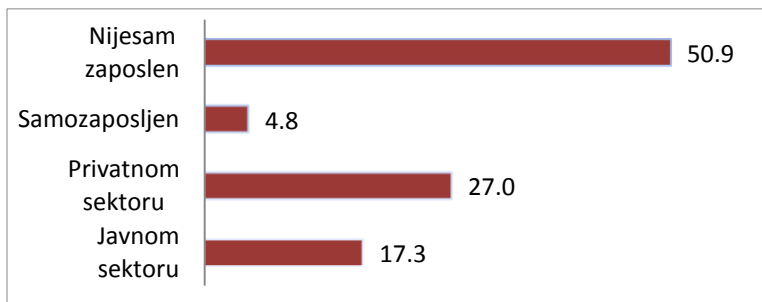
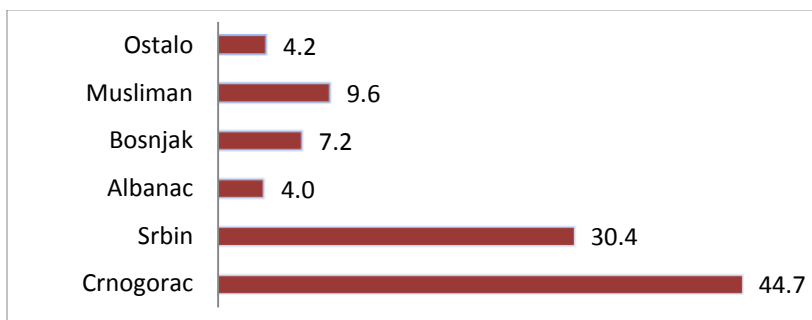

Fig. 5 Nacionalna pripadnost

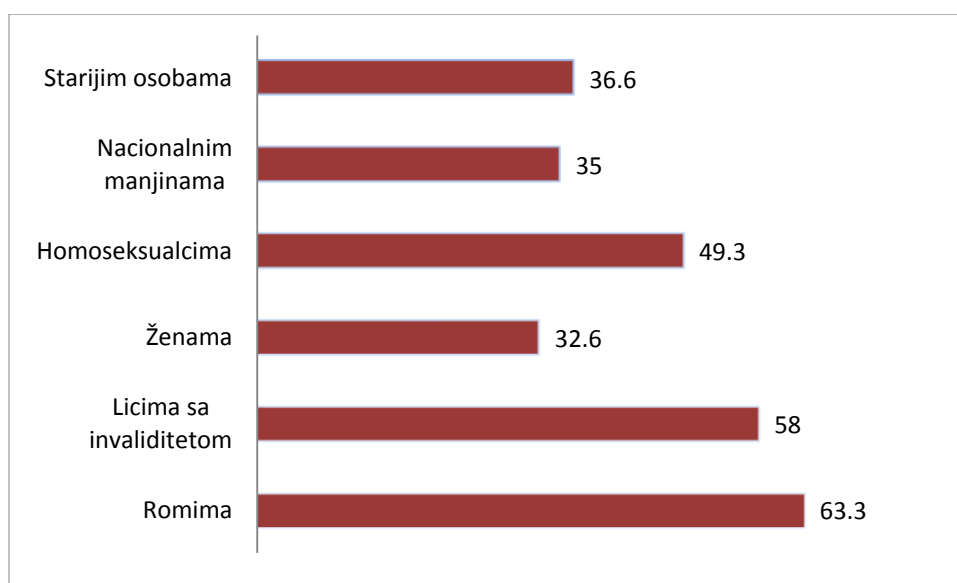
Ključni nalazi istraživanja

Najpre, u istraživanju smo identifikovali opštu procjenu stepena diskriminacije (Fig. 6 i Fig. 7). Podaci ukazuju na to da kada je riječ o najvišem stepenu diskriminacije (veoma izražena), najveći stepen mjerimo kada je riječ o homoseksualcima (26,1%). Ono što je interesantno, međutim, veliki broj (22,7%) građana nije želio da odgovori na ovo pitanje što je značajno više u odnosu na sve ostale grupacije. Očito da je pitanje homoseksualnosti jedno od pitanja o kojima se građani veoma nerado izjašnjavaju. Kumulativno posmatrano (Fig. 7), najprije je važno napomenuti da bez obzira na relativne razlike između grupa, procenjeni stepen diskriminacije je relativno visok kada je o svakoj pojedinoj grupaciji riječ. Tako je najniži procenjeni stepen diskriminacije prisutan kada je riječ o ženama, tačnije, svaki treći građanin-ka Crne Gore smatra da u manjoj ili većoj mjeri postoji diskriminacija prema ženama. Međutim, iako je ovaj podatak niži u odnosu na ostale skupine, još uvek je kao takav, dakle, pojedinačno na relativno visokom nivou. No, svakako da građani smatraju da je su najugroženiji Romi, a zatim slijede lica sa invaliditetom pa homoseksualci. Ove tri skupine su, prema tome, na nivou opšte procjene, grupacije koje trpe naviši stepen diskriminacije.

Fig. 6 U kojoj meri je diskriminacija izražena u Crnoj Gori prema sljedećim grupama po Vašem mišljenju? %

	Veoma je izražena	Uglavnom je izražena	Uglavnom nije izražena	Nije uopšte izražena	Ne znam nemam stav
Romima	25,4	37,9	19,3	6,6	10,9
Licima sa invaliditetom	20,8	37,2	22,8	8,4	10,8
Ženama	14,7	17,9	31,8	26,0	9,6
Homoseksualcima	26,1	23,2	15,5	12,6	22,7
Nacionalnim manjinama	11,8	23,2	32,2	19,3	13,5
Starijim osobama	14,9	21,7	31,3	20,7	11,4

Fig. 7 Diskriminacija prema referentnim grupama – SUM: Diskriminacija je veoma i uglavnom izražena %

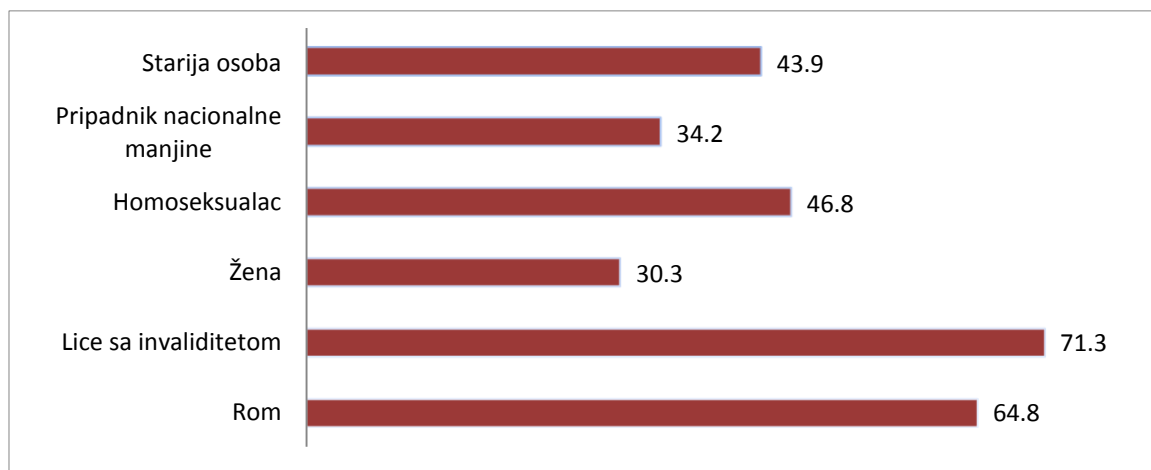

Opštu procjenu diskriminacije mjerili smo i korišćenjem projektivne tehnike, na način što smo pitali građane koliko je po njihovom sudu biti teško pripadnik referentnih grupa (Fig. 8 i Fig. 9). I u ovom slučaju indikativno da je najveći broj ispitanika (26,3%) izrazio stav u modalitetu 'veoma teško' kada je riječ o homoseksualcima. I opet, kada je o ovoj grupaciji riječ, svaki četvrti građanin nije želio da se izjasni. Kumulativno, najveći stepen samoidentifikacije mjerimo kod osoba sa invaliditetom, pa sa Romima te sa homoseksualcima. No, i u ovom pogledu treba reći da je procjena negativne samoidentifikacije izražena i kada je riječ o ostalim referentnim grupama koje su bile predmet istraživanja.

Fig. 8 U kojoj mjeri po Vama u Crnoj Gori teško biti: %

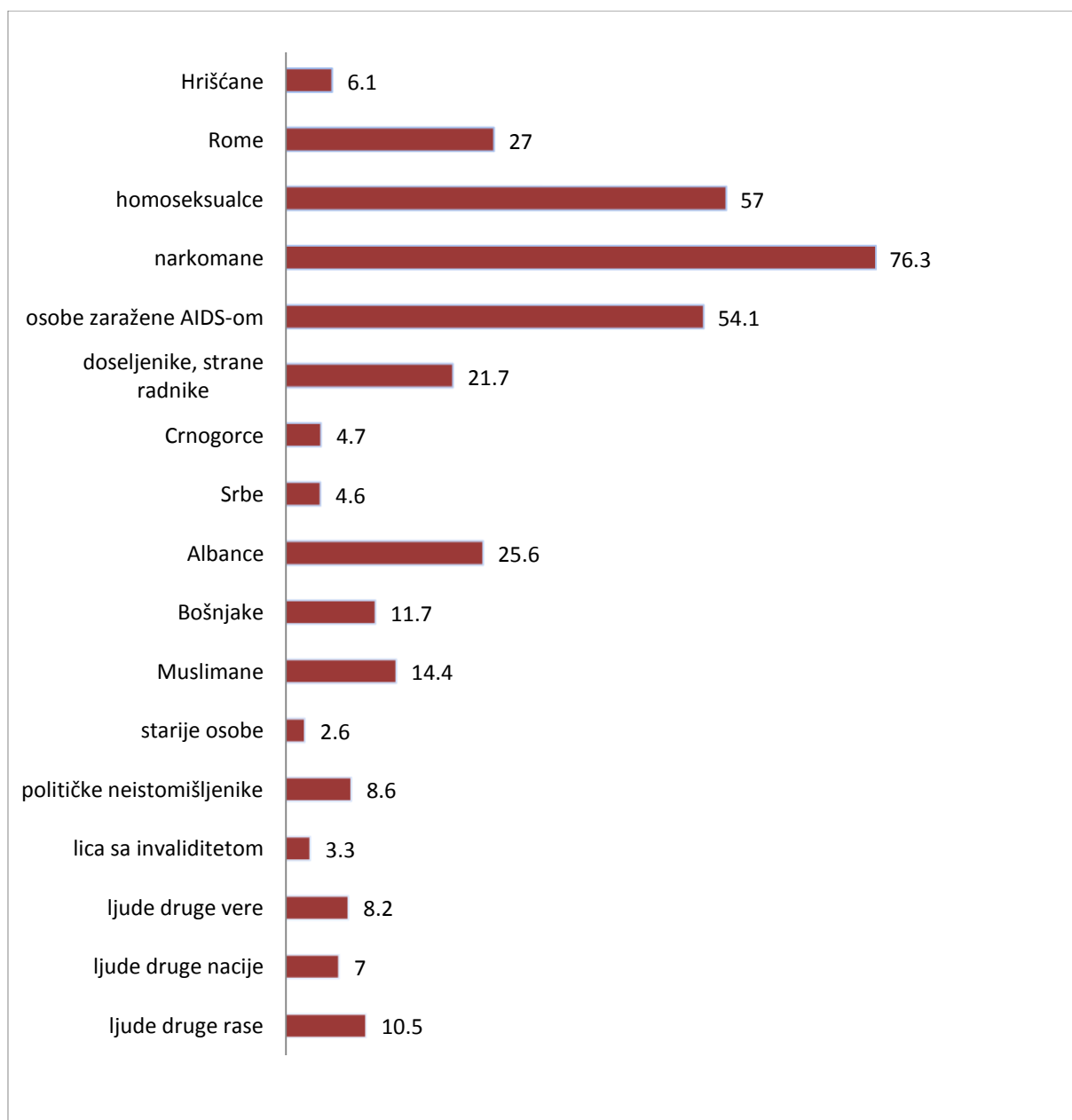
	Veoma teško	Uglavnom je teško	Više nije nego što jeste	Nije uopšte teško	Ne znam nemam stav
Rom	28,9	35,9	18,1	7,9	9,3
Lice sa invaliditetom	34,4	36,9	14,8	5,4	8,5
Žena	13,4	16,9	30,3	30,7	8,7
Homoseksualac	26,3	20,5	17,4	11,8	24,0
Pripadnik nacionalne manjine	12,5	21,7	30,5	22,1	13,0
Starija osoba	18,1	25,8	29,3	17,7	9,1

Fig. 9 U kojoj meri je teško biti pripadnik referentnih grupa: SUM Veoma i Uglavnom teško %

Kada je riječ o procjeni ukupnog nivoa diskriminacije, istraživali smo i socijalnu distancu koristeći jedan od ajtema Bogardusove skale za mjerenje distance. Ovog puta smo osim referentnih grupa koje su neposredan predmet našeg interesovanja uključili i sve one grupe prema kojima se na osnovu komparativnog međunarodnog iskustva mjeri distanca. Pitanje iz Bogardusove skale koje smo koristili, ticalo se stava ispitanika da li bi ili ne bi imali nešto protiv da za 'komšiju' imaju pripadnika referentnih grupa. Prikazani rezultati predstavljaju procenat građana-ki Crne Gore koji su istakli da 'ne bi voljeli da imaju za komšije' pripadnike datih grupa (Fig. 10). U ovom pogledu dobijeni rezultati su interesantni, i mogu se sumirati u nekoliko ključnih stavova. Prvo, najveću distancu mjerimo kada je riječ o narkomanima, tačnije, $\frac{3}{4}$ građana-ki Crne Gore, ne bi voljeli da imaju za komšije narkomane. Dalje, 57% ispitanika je istaklo da ne bi voljelo da imaju za komšije homoseksualce, a 54% njih ne bi voljelo da imaju za komšije osobe sa AIDS-om. Ovaj stepen mjerene distance je veoma visok. Analitički, valja obratiti pažnju da je zapravo ono što je zajedničko za ove tri grupe prema kojima je najveći stepen socijalne distance, u suštini **bihevioralni obrazac**. Drugim riječima, najveća distanca u Crnoj Gori se formira prema osobama koje imaju određene obrasce ponašanja koji se smatraju neprihvatljivim. Značajno je niži stepen socijalne distance po ostalim kriterijumima. No, još uvijek je relativno velika socijalna distanca u odnosu na Rome (27%), zatim, u odnosu na Albance prema kojijima svaki četvrti građanin iskazuje distancu, te prema doseljenicima/stranim radnicima u odnosu na koje više nego svaki peti građanin-ka iskazuje distancu. Kada je riječ o pripadnicima nacionalnih manjina, podatak je interesantan. Naime, na pitanje o distanci kada je riječ o naciji i vjeri kao kriterijumu, relativno mali broj ispitanika iskazuje distancu. Međutim, kada su eksplicitno imenovani pripadnici Bošnjaka, Muslimana i Albanaca, iskazani stepen distance je značajno viši. Dakle, sa jedne strane, kada se na uopšten način izgrađuje distanca prema vjerskim i nacionalnim manjinama, mjereni stepen distance je mali, a kada se konkretizuju predstavnici nacionalnih i vjerskih manjina u liku onih manjina koje žive u Crnoj Gori, povećava se stepen distance. U prevodu, slobodnije rečeno, veliki broj građana iskazuje sledeći stav: 'Nemam ništa protiv da moje komšije budu druge vjere i nacije, osim ako su Albanci, Bošnjaci i Muslimani'. U stvarnosti, međutim, ako komšije jesu pripadnici manjinskih naroda, oni su u najvećem broju slučajeve Muslimani, Bošnjaci ili Albanci.

Fig. 10 NE BI voljeli imati kao komšiju %

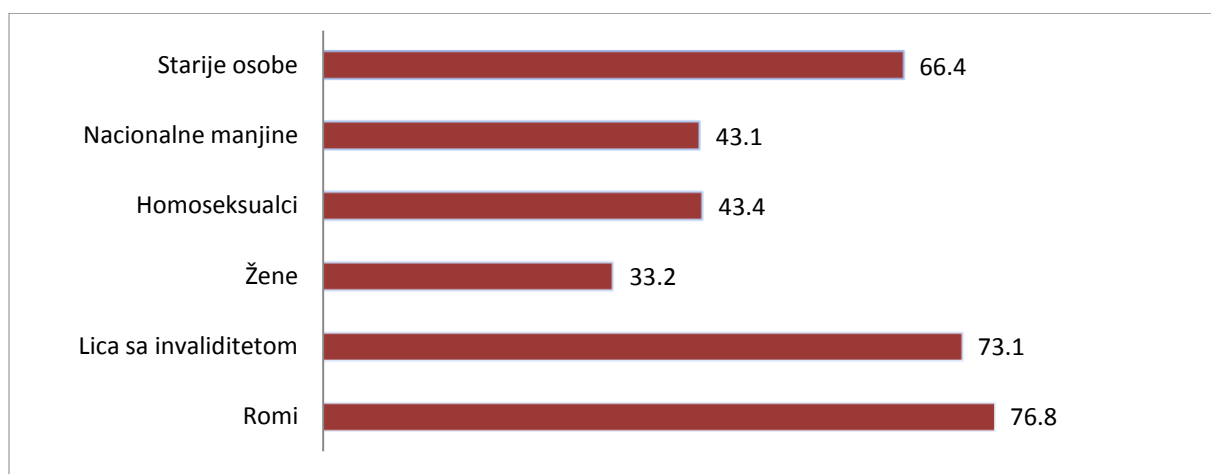

U istraživanju, građani-ke ocjenjuju da prema referentnim grupama postoji diskriminacija kada je riječ o jednakim šansama za zapošljavanje. Osnovni analitički podatak u ovom segmentu jeste da se ocjenjuje da postoji diskriminacija prema svim referentnim grupama kada je o zapošljavanju riječ (Fig. 11 i Fig. 12). Tako najmanji stepen diskriminacije komparativno u ovom pogledu mjerimo kada je riječ o rodnoj diskriminaciji, ali jasno je da je sam podatak da svaki treći građanin-ka smatra da postoji diskriminacija prema ženama u pogledu zapošljavanja veoma visok. Ova procjena utoliko više važi i za sve ostale grupe, a komparativno, građani-ke Crne Gore smatraju da prilikom zapošljavanja najveći stepen diskriminacije postoji kada je riječ o Romima (76,8%), osobama sa invaliditetom (73,1%) i starijim osobama (66,4%). Približno jednak i relativno visok procenat (preko 43%) građana procjenjuje da postoji diskriminacija prilikom zapošljavanja pripadnika nacionalnih manjina i homoseksualaca.

Fig. 11 Da li pripadnici referentnih grupa imaju jednake šanse za posao kao i pripadnici dominantnih grupa? %

	Vjerovatno imaju iste šanse za posao	Vjerovatno nemaju iste šanse za posao	Ne znam, ne mogu da procijenim
Romi	13,6	76,8	9,6
Lica sa invaliditetom	17,5	73,1	9,5
Žene	55,8	33,2	11,0
Homoseksualci	33,6	43,4	23,0
Nacionalne manjine	41,8	43,1	15,1
Starije osobe	22,0	66,4	11,6

Fig. 12. Nemaju iste šanse za posao %

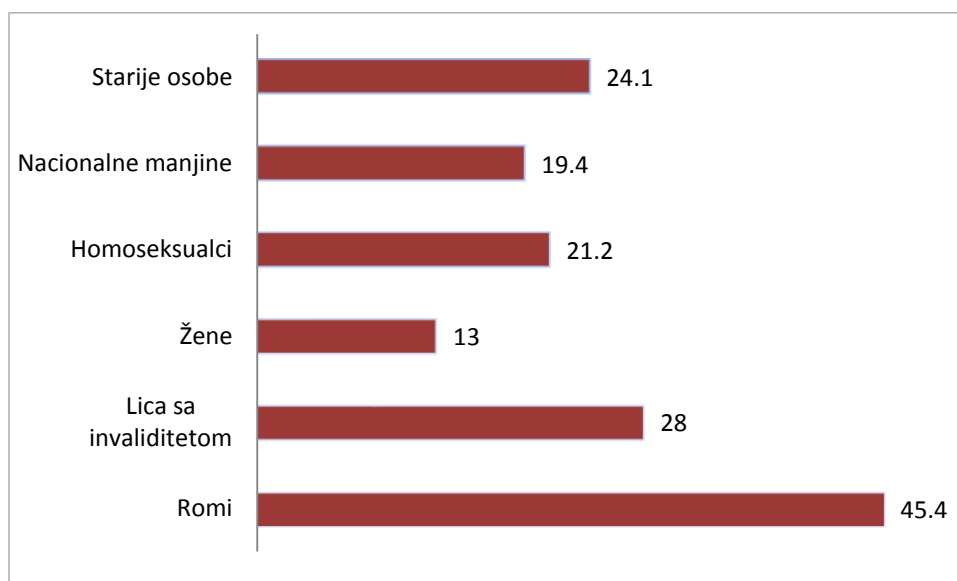

U pogledu dostupnosti zdravstvenoj zaštiti (Fig. 13 i Fig. 14), najveći stepen diskriminacije je po mišljenju ispitanika-ca prisutan kada je riječ o Romima (45,4%), i ovom pogledu procjenjena vrijednost je značajno viša u odnosu na sve ostale grupe. Zatim slijede lica sa invaliditetom (28%), te homoseksualci (21,2%) i pripadnici manjinskih naroda (19,4%). Najniži stepen diskriminacije je procijenjen kada je riječ o rodnoj diskriminaciji (13%).

Fig. 13. Da li pripadnici referentnih grupa imaju jednak pristup zdravstvenoj zaštiti kao i pripadnici dominantnih grupa? %

	Vjerovatno imaju isti tretman	Vjerovatno nemaju isti tretman	Ne znam, ne mogu da procijenim
Romi	44,5	45,4	10,0
Lica sa invaliditetom	63,2	28,0	8,8
Žene	78,6	13,0	8,3
Homoseksualci	61,0	21,2	17,8
Nacionalne manjine	67,3	19,4	13,3
Starije osobe	66,9	24,1	9,0

Fig. 14. Nemaju isti tretman u pogledu zdravstvene zaštite %

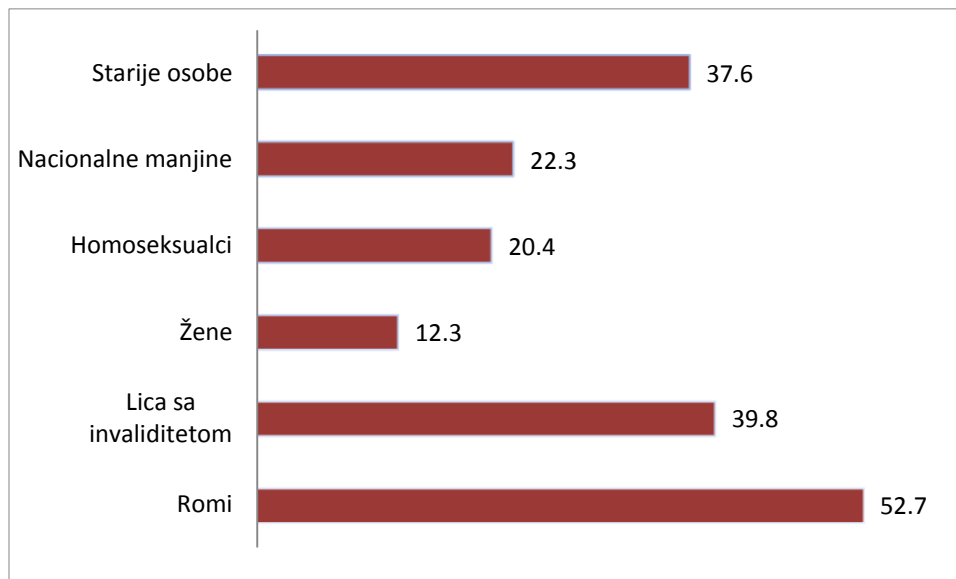

U savremenom tehnokratskom društvu pitanje obrazovanja je veoma značajno. Obrazovanje je jedan od ključnih mehanizama socijalne promocije, i jedan od najvažnijih faktora za sticanje statusa u okviru socijalne stratifikacije. Konačno, ideja demokratije u savremenom društvu je u velikoj meri izjednačena sa idejom meritokratije, te se obrazovanje smatra važnim faktorom 'peglanja' društvenih nejednakosti koje se formiraju pod uticajem ostalih faktora. Konsekventno, pitanje jednakosti šansi u pogledu dostupnosti obrazovanja veoma je značajno kada govorimo o grupacijama u odnosu na koje postoji diskriminacija. Rezultati našeg istraživanja u ovom pogledu pokazuju da je diskriminacija u ovom pogledu izražena kada je riječ o referentnim grupama koje su bile predmet interesovanja ovog istraživanja (Fig. 15 i Fig. 16). Najveći broj ispitanika-ca smatra da su u ovom pogledu Romi veoma diskriminirani (52,7%), i ova vrijednost je značajno viša u odnosu na sve ostale grupe. Zatim, 37,6% ispitanika-ca smatra da je diskriminacija u ovom pogledu izražena kada je riječ o starijim osobama. Zdravorazumski, može se argumentovati da obrazovanje 'po prirodi' pripada mlađim kategorijama, te da ne čudi što su starije osobe u ovom pogledu deprivirane. Ovaj argument, međutim, ne stoji u svijetlu činjenice da savremeno društvo zapravo traži doživotno obrazovanje, i da se jedino na ovaj način mogu pratiti brze tehnološke promene koje se dešavaju na tržištu. Dalje, više nego svaki peti građanin-ka smatra da postoji diskriminaciju u pogledu dostupnosti obrazovanja kada je riječ o pripadnicima nacionalnih manjina, te o homoseksualcima, dok je stepen procijenjene rodne diskriminacije u ovom pogledu značajno niži (12,3%).

Fig. 15. Da li pripadnici referentnih grupa imaju jednak pristup obrazovanju kao i pripadnici dominantnih grupa? %

	Vjerovatno imaju isti tretman	Vjerovatno nemaju isti tretman	Ne znam, ne mogu da procijenim
Romi	35,8	52,7	11,5
Lica sa invaliditetom	48,6	39,8	11,6
Žene	77,0	12,3	10,7
Homoseksualci	60,3	20,4	19,3
Nacionalne manjine	64,0	22,3	13,7
Starije osobe	45,0	37,6	17,3

Fig. 16. Nemaju isti tretman u pogledu dostupnosti obrazovanja %

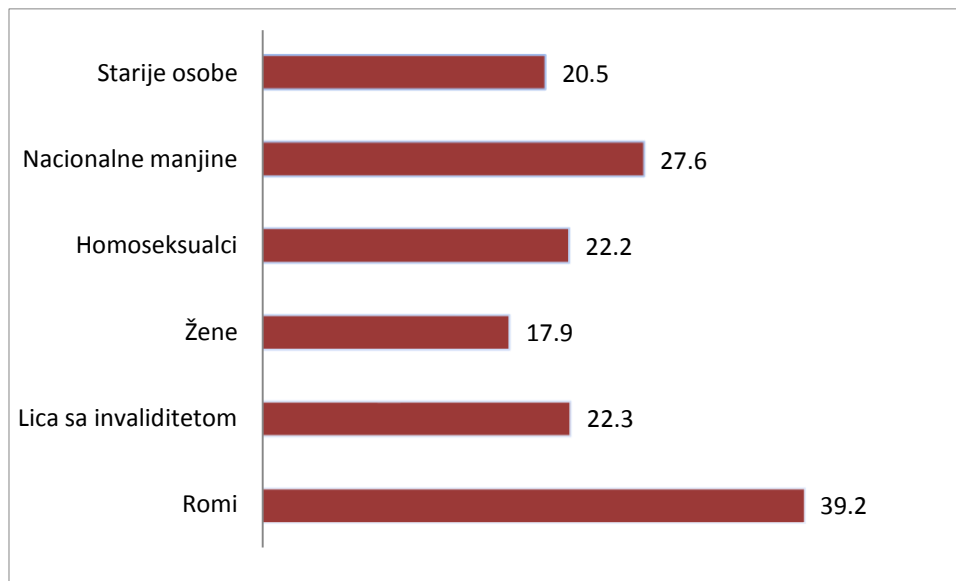

Sljedeći aspekt diskriminacije ticao se dostupnosti pravne zaštite, preciznije, pitanju jednakog tretmana kada je riječ o sudskim postupcima (Fig. 17 i Fig. 18). I ovom pogledu, građani-ke procjenjuju da je najveći stepen diskriminacije prisutan kada je riječ o Romima (39,2%), i opet, ova vrednost je značajno viša u odnosu na sve ostale grupacije. Zatim slijede pripadnici nacionalnih manjina, u odnosu na koje 27,6% građana-ki procjenjuje da u sudskim postupcima nemaju jednak tretman. Prema osobama sa invaliditetom i prema homoseksualcima, procijenjeni stepen diskriminacije u sudskim postupcima je preko 22%, a svaki peti građanin smatra da su i starije osobe diskriminirane u ovom pogledu. Najmanji stepen diskriminacije mjerimo kada je riječ o rodnoj diskriminaciji (17,9%).

Fig. 17. Da li pripadnici referentnih grupa imaju jednak tretman u sudskim postupcima kao i pripadnici dominantnih grupa? %

	Vjerovatno imaju isti tretman	Vjerovatno nemaju isti tretman	Ne znam, ne mogu da procijenim
Romi	42,6	39,2	18,3
Lica sa invaliditetom	59,5	22,3	18,2
Žene	65,7	17,9	16,4
Homoseksualci	54,6	22,2	23,2
Nacionalne manjine	52,9	27,6	19,6
Starije osobe	60,3	20,5	19,3

Fig. 18. Nemaju isti tretman u sudskim postupcima %

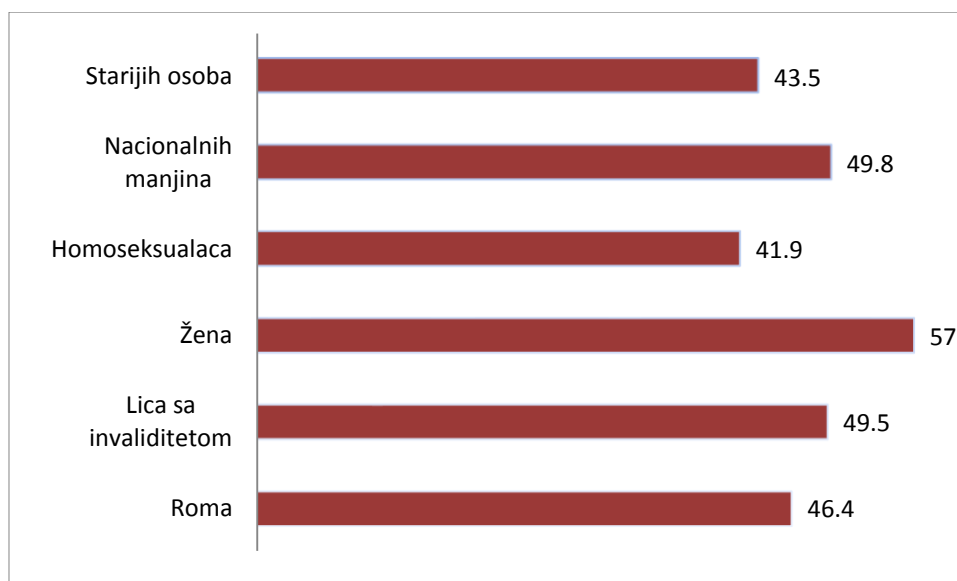

Sljedeći segment istraživanja posvećen je afirmativnoj akciji od strane ključnih aktera u pogledu poboljšanja položaja referentnih skupina koje se bile predmet ovog istraživanja. Najprije, pitali smo građane da li se po njihovoj procjeni institucije države u dovoljnoj mjeri zalažu da poboljšaju položaj referentnih grupa (Fig. 19 i Fig. 20). Interesantno je da u ovom pogledu 'solidan' broj građana ima pozitivan stav kada je reč o naporima države u zaštiti prava diskriminiranih grupa. Takođe je interesantno da su mjerene vrijednosti prilično ujednačene kod svih grupa. Drugim riječima, građani smatraju da država manje-više jednako čini u naporu da poboljša položaj svih referentnih grupa. Komparativno, građani smatraju da država i njene institucije najviše napora ulažu kako bi poboljšale položaj žena (57%), dok gotovo svaki drugi građanin smatra da država ulaže napor u poboljšanje položaja nacionalnih manjina, Roma i lica sa invaliditetom. Nešto je manji procenat građana koji smatraju da država ulaže napor kako bi poboljšala položaj starijih osoba (43,5%), a komparativno, procjena je da se u najmanjoj mjeri država zalaže za zaštitu prava homoseksualaca (41,9%).

Fig. 19. Smatrate li da se država i njene institucije u dovoljnoj mjeri zalažu da poboljšaju ukupan društveni položaj %

	Da, svakako	Uglavnom DA	Uglavnom NE	NE, nimalo	Ne znam nemam stav
Roma	14,3	32,1	33,0	11,3	9,4
Lica sa invaliditetom	16,3	33,2	28,8	13,0	8,7
Žena	22,3	34,7	23,0	10,5	9,5
Homoseksualaca	15,1	26,8	26,4	10,6	21,2
Nacionalnih manjina	15,2	34,6	27,1	11,2	11,8
Starijih osoba	12,8	30,7	33,5	12,9	10,1

Fig. 20. Smatrate li da se država i njene institucije u dovoljnoj mjeri zalažu da poboljšaju ukupan društveni položaj - SUM: DA i uglavnom DA %

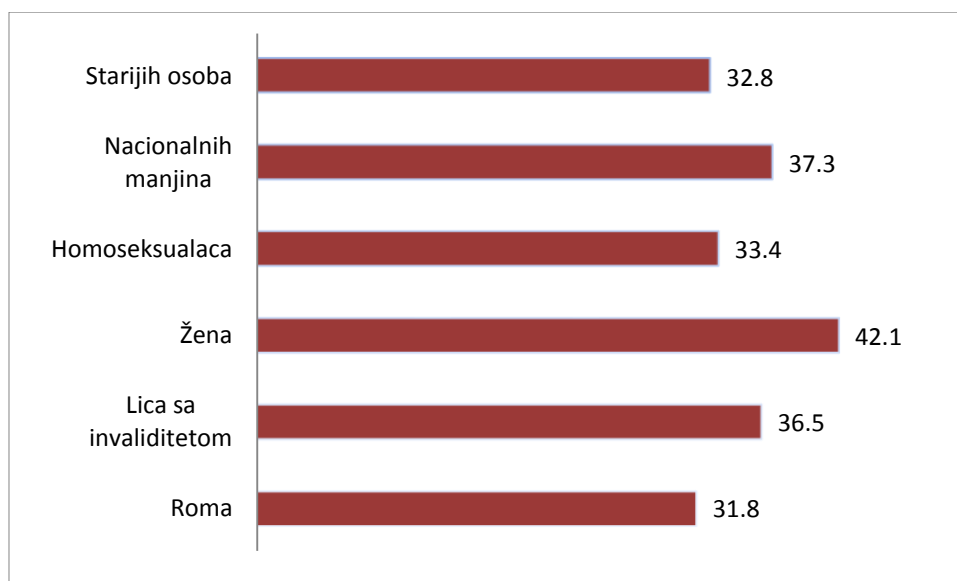

Kada je o političkim partijama riječ, procjena građana-ki, generalno, je da one u manjoj mjeri rade na poboljšanju položaja referentnih grupa u odnosu na državu i njene institucije (Fig. 21 i Fig. 22). No, i ovom pogledu, proporcije su slične kao i kada je riječ o podršci koju pruža država. Tačnije, ispitanici-e procjenjuje da se političke partije u najvećoj mjeri zalažu za poboljšanje položaja žena (42,1%), a zatim slijede nacionalne manjine (37,3%), lica sa invaliditetom (36,5%), homoseksualci (33,4%), starije osobe (32,8%) i na kraju Romi (31,8%)

Fig. 21. Smatrate li da se političke partije u dovoljnoj mjeri zalažu da poboljšaju ukupan društveni položaj %

	Da, svakako	Uglavnom DA	Uglavnom NE	NE, nimalo	Ne znam nemam stav
Roma	8,5	23,3	37,4	17,9	12,8
Lica sa invaliditetom	10,5	26,0	34,3	17,4	11,8
Žena	13,0	29,1	29,0	16,2	12,7
Homoseksualaca	8,3	25,1	28,7	17,5	20,5
Nacionalnih manjina	10,3	27,0	32,5	16,6	13,6
Starijih osoba	8,8	24,0	35,1	18,7	13,3

Fig. 22. Smatrate li da se političke partije u dovoljnoj mjeri zalažu da poboljšaju ukupan društveni položaj - SUM: DA i uglavnom DA %

Kada je o medijima riječ, najprije, možemo vidjeti da građani procjenjuju da je podrška diskriminiranim grupama od strane medija značajno izraženija u odnosu na podršku koju pruža država i političke partije (Fig. 23 i Fig. 24). I u ovom pogledu, građani procjenjuju da se mediji u najvećoj mjeri bore protiv rodne diskriminacije (65,8%), ali je interesantno da odmah slijedi procjena da se mediji zalažu protiv diskriminacije osoba sa invaliditetom (62,8%). No, i kada je riječ o svim ostalim grupama, preko polovine građana procjenjuje da je djelovanje medija pozitivno u ovom pogledu. Prema tome, građani procjenjuje da mediji daju značajan doprinos u borbi protiv diskriminacije prema svim referentnim grupama.

Fig. 23. Smatrate li da se mediji u dovoljnoj mjeri zalažu da poboljšaju ukupan društveni položaj %

	Da, svakako	Uglavnom DA	Uglavnom NE	NE, nimalo	Ne znam nemam stav
Roma	13,7	44,2	24,3	7,5	10,3
Lica sa invaliditetom	17,0	45,8	20,6	7,9	8,7
Žena	19,8	46,0	18,1	6,2	9,9
Homoseksualaca	15,9	39,3	19,0	7,6	18,3
Nacionalnih manjina	12,9	45,3	22,1	7,8	11,8
Starijih osoba	11,9	40,3	27,0	9,6	11,2

Fig. 24. Smatrate li da se mediji u dovoljnoj mjeri zalažu da poboljšaju ukupan društveni položaj - SUM: DA i uglavnom DA %

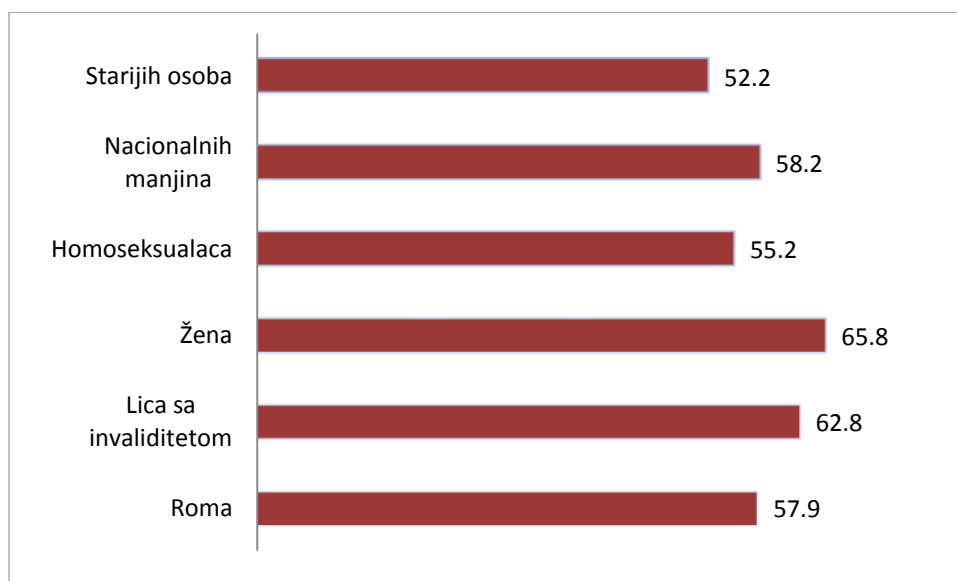
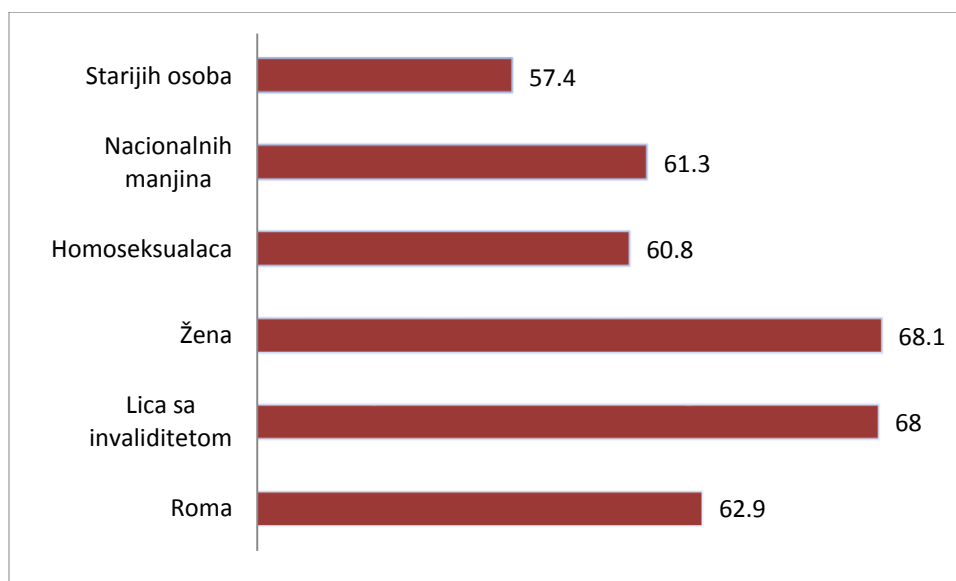

Fig. 25. Smatrate li da se nevladine organizacije u dovoljnoj mjeri zalažu da poboljšaju ukupan društveni položaj %

	Da, svakako	Uglavnom DA	Uglavnom NE	NE, nimalo	Ne znam nemam stav
Roma	24,0	38,9	17,2	7,3	12,6
Lica sa invaliditetom	26,2	41,8	13,6	6,4	12,0
Žena	27,2	40,9	13,7	5,8	12,4
Homoseksualaca	25,3	35,5	13,2	6,9	19,1
Nacionalnih manjina	23,4	37,9	16,6	7,3	14,8
Starijih osoba	21,2	36,2	20,2	9,0	13,4

Fig. 26. Smatrate li da se nevladine organizacije u dovoljnoj mjeri zalažu da poboljšaju ukupan društveni položaj - SUM: DA i uglavnom DA %

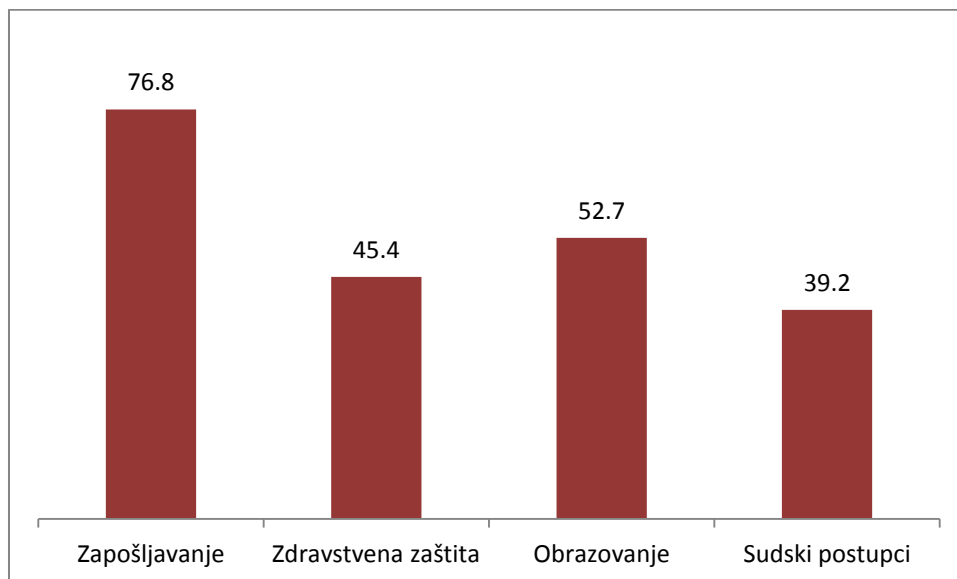

Konačno, u pogledu podrške i afirmativne akcije, građani procjenjuju i da nevladine organizacije pružaju veoma značajnu podršku borbi protiv diskriminacije (Fig. 25 i Fig. 26). Međutim, za razliku od medija, kada je o NVO riječ, postoje značajne razlike u pogledu podrške koja se pruža pojedinim referentnim grupama. Preciznije, građani procjenjuju da NVO najznačajniji podršku u pogledu borbe protiv diskriminacije pružaju ženama i licima sa invaliditetom (oko 68%). Slijede Romi (62,9%), a onda nacionalne manjine (61,3%) i zaštita prava homoseksualaca (60,8%). Komparativno, građani procenjuju da NVO najmanji stepen pomoći pružaju starijim osobama (57,4%).

Dakle, na osnovu istraživanja mogli smo da utvrdimo određene pravilnosti kada je riječ o diskriminaciji i zaštiti prava referentnih diskriminiranih društvenih grupa. U ovom dijelu istraživanja ćemo pokušati na jedan sintetički način i po kategorijama da prezentiramo rezultate, a u svrhu boljeg razumijevanja samog problema diskriminacije.

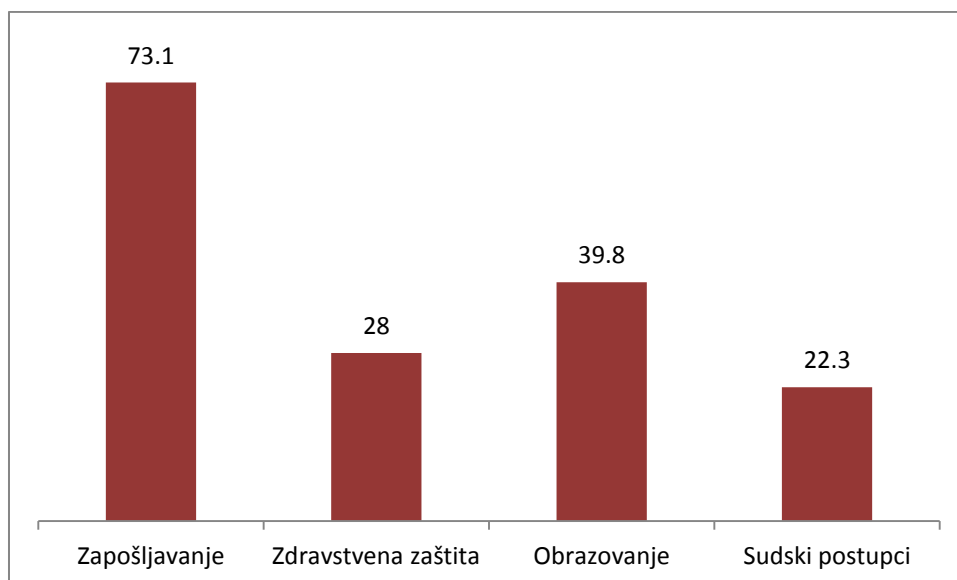
Najprije, dajemo prikaz po grupama kako bismo ocijenili razlike po aspektima na osnovu kojih su referentne grupe diskriminirane. Najprije, kada je o Romima riječ (Fig. 26) najveći stepen diskriminacije mjerimo u pogledu zapošljavanja, i ova vrijednost je značajno viša od svih ostalih. Zatim slijedi diskriminacija u pogledu obrazovanja, zdravstvene zaštite, a komparativno, najniži stepen diskriminacije Roma, na osnovu stavova građana, prisutan je kada je riječ o sudskim postupcima.

Fig. 26. Diskriminacija Roma po svim kriterijumima %

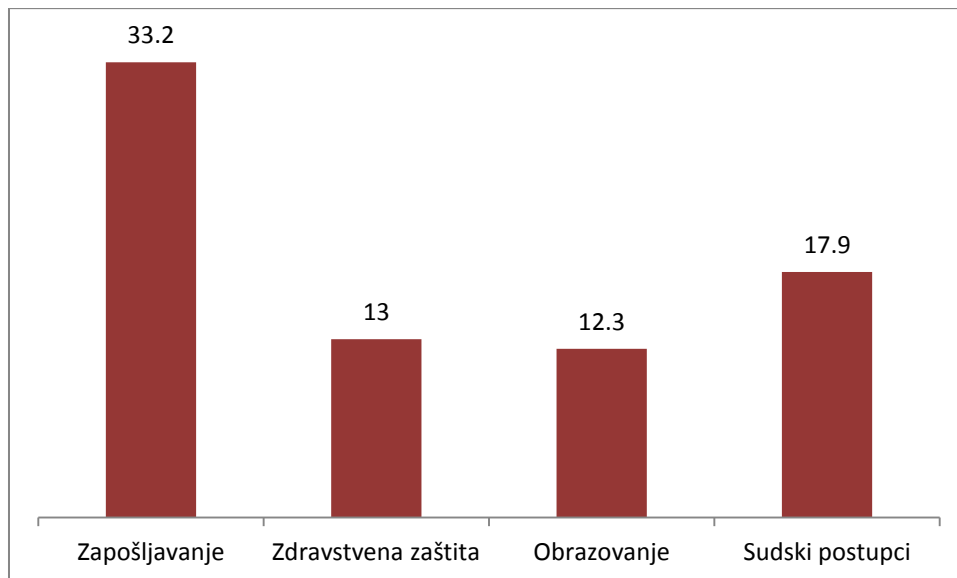
I kada je o licima sa invaliditetom riječ, po mišljenju građana, najveći stepen diskriminacije prisutan je u pogledu zapošljavanja, a zatim, u značajno manjoj mjeri prisutna je diskriminacija u pogledu obrazovanja, zdravstvene zaštite i u sudskim postupcima (Fig. 27)

Fig. 27. Diskriminacija lica sa invaliditetom po svim kriterijumima %

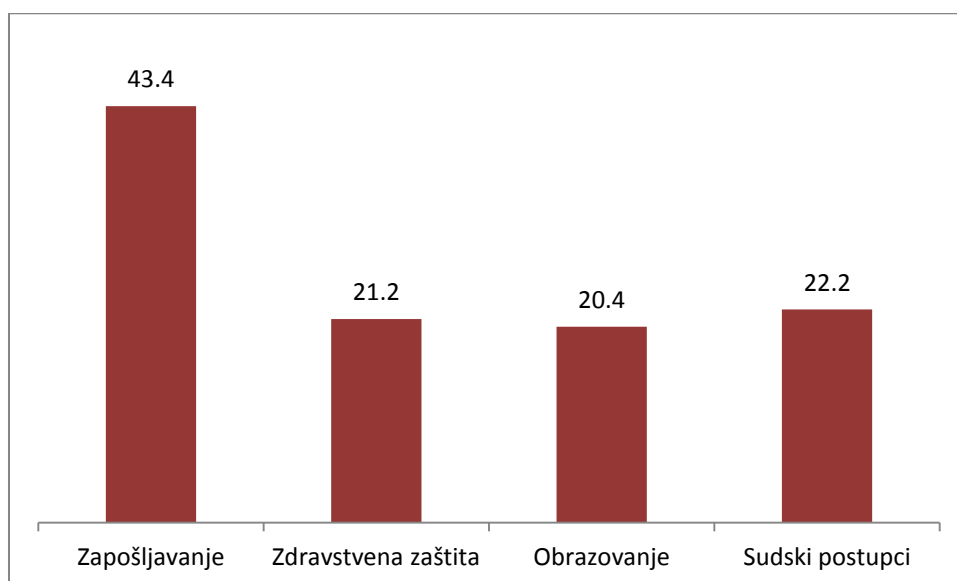
Kada je o rodnoj diskriminaciji riječ, najveći stepen diskriminacije po mišljenju građana-ki je prisutan kada je riječ o zapošljavanju, a zatim slijedi diskriminacija u sudskim postupcima, te približno ujednačeno u obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti (Fig. 28)

Fig. 28. Diskriminacija žena po svim kriterijumima %

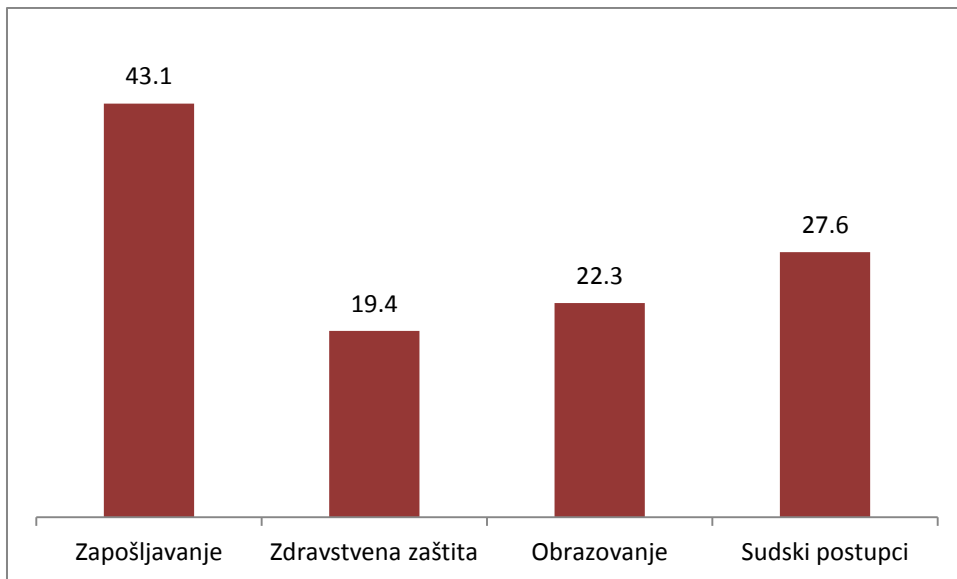
I kada je riječ o homoseksualcima, najveći stepen diskriminacije je prisutan u pogledu zapošljavanja, a zatim, značajno niže, i sa bliskim vrijednostima mjerimo stav da je diskriminacija prisutna u pogledu sudskih postupaka, zdravstvene zaštite i obrazovanja (Fig. 29).

Fig. 29. Diskriminacija homoseksualaca po svim kriterijumima %

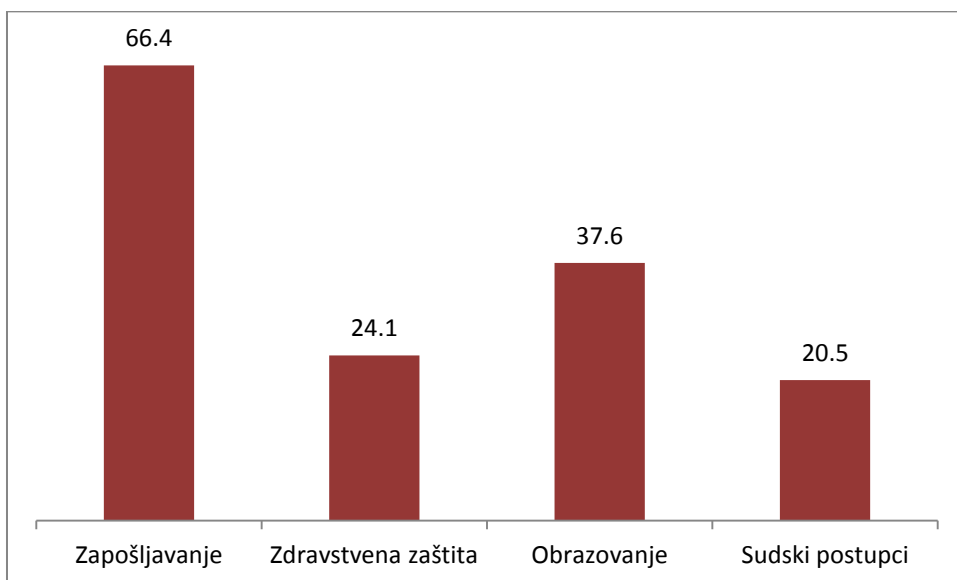
Kada je o manjinskim narodima riječ, najveći stepen diskriminacije je opet u pogledu zapošljavanja, a slijedi diskriminacija u sudskim postupcima, te u obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti (Fig. 30)

Fig. 30. Diskriminacija manjinskih naroda po svim kriterijumima %

Konačno, diskriminacija starijih osoba je najprisutnija u pogledu zapošljavanja, a slijedi diskriminacija u obrazovanju, te sa nižim vrijednostima diskriminacija u pogledu zdravstvene zaštite i sudskih postupaka (Fig. 31)

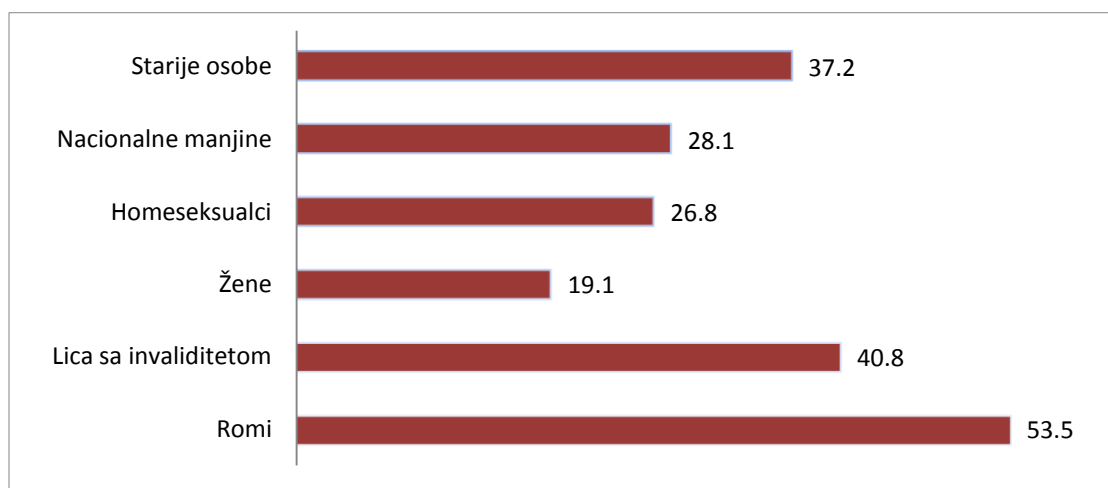
Fig. 31. Diskriminacija starijih osoba po svim kriterijumima %

Kumulativno, možemo analizirati prosječan sreten diskriminacije svih referentnih grupa (Fig. 32). Ovaj podatak zapravo predstavlja srednju procentualnu vrijednost po grupama na osnovu svih gore analiziranih kriterijumima. Rezultati ukazuju da je na osnovu kruterijuma koji su bili predmet istraživanja, najveći stepen diskriminacije prisutan kada je riječ o Romima (53,2%), te prema tome

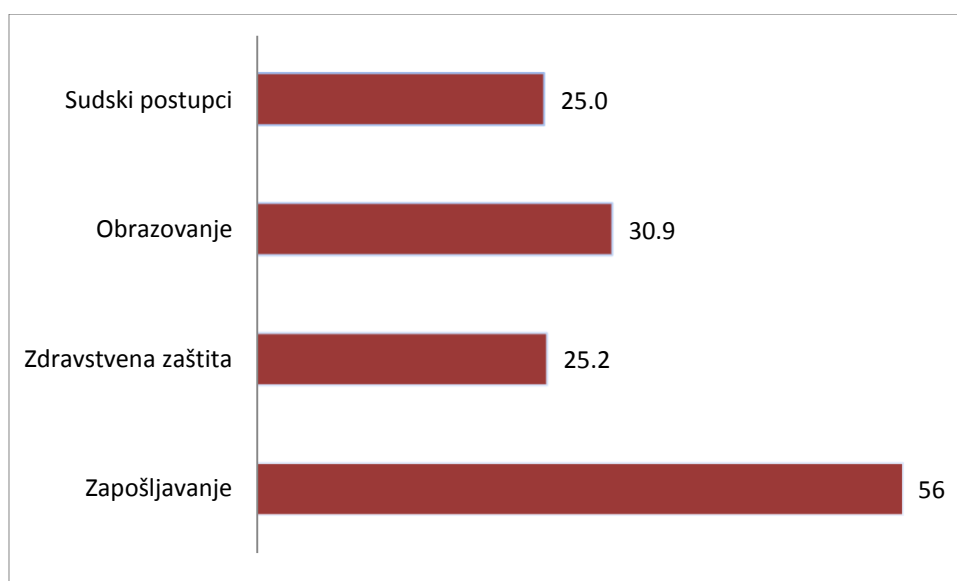
zaključujemo da su pripadnici ove grupacije u najtežem položaju kada je o diskriminaciji riječ. Slijede osobe sa invaliditetom, prema kojima takođe mjerimo veoma visok stepen diskriminacije (40,8%). Treća grupa u odnosu na koju je diskriminacija veoma izražena jesu starije osobe (37,2%). Nešto je niži, ali još uvek visoki stepen diskriminacije nacionalnih manjina (28,1%) i homoseksualaca (26,8%). Komparativno i kumulativno, najmanji stepen diskriminacije mjerimo kada je riječ o rodnoj diskriminaciji (19,1%).

Fig. 32. Prosječni stepen diskriminacije svih grupa %

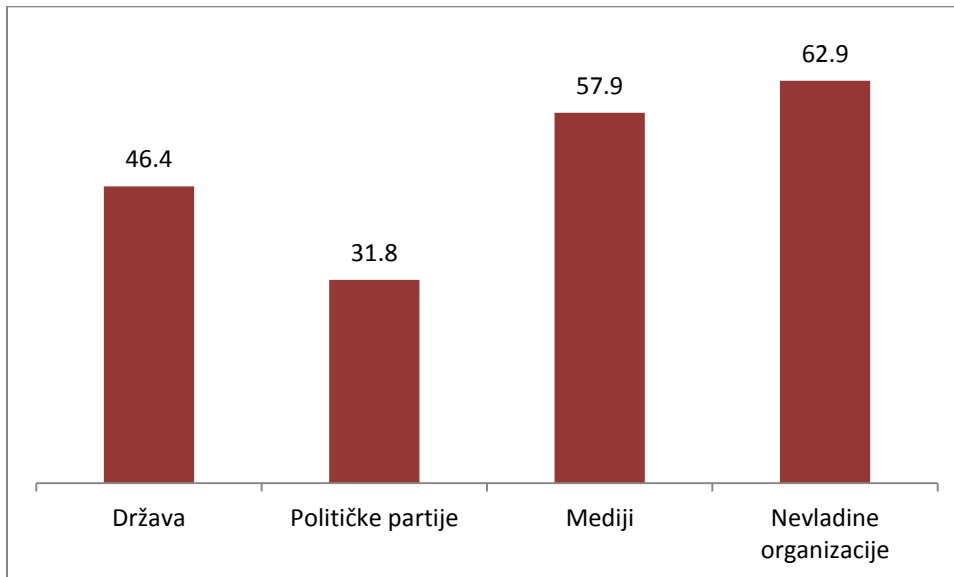
Sa druge strane, ako pogledamo srednje vrijednosti diskriminacije po aspektima (kriterijumima) diskriminacije (Fig. 33), možemo reći da je u crnogorskom društvu najveći stepen diskriminacije izražen kada je riječ o zapošljavanju, a da slijedi diskriminacija u oblasti obrazovanja. Nešto manji, ali još uvijek visok stepen diskriminacije je prisutan u oblasti zdravstvene zaštite i sudskim postupcima.

Fig. 33. Prosječan stepen diskriminacije po kriterijumima %

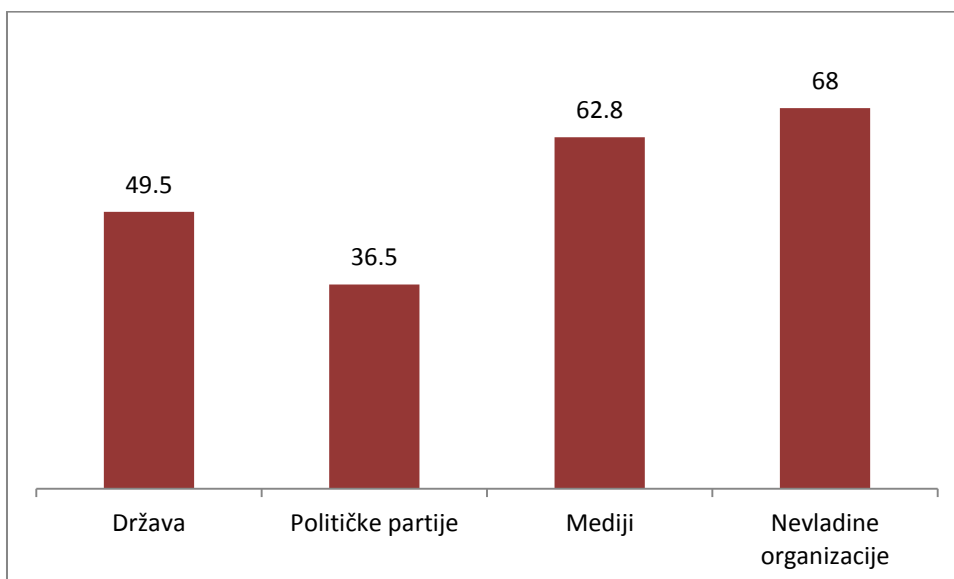
Dalje, dajemo prikaz srepena zaštite Roma od strane relevantnih društveno-političkih institucija (Fig. 34). Rezultati ukazuju da, po mišljenju građana-ki, najveći stepen borbe protiv diskriminacije iskazuju NVO, a zatim mediji, dok je zaštita od strane države manje izražena, a najmanje je izražena zaštita Roma od strane političkih partija.

Fig. 34. Stepen zaštite Roma od strane institucija %

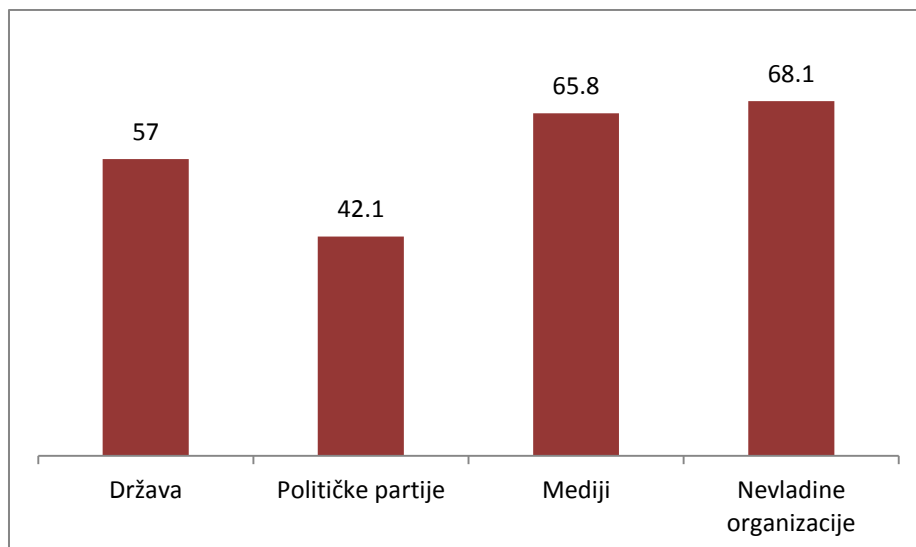
I kada je o licima sa invaliditetom riječ, raspored institucija je gotovo identičan. Dakle, najveći borac protiv diskriminacije jesu NVO, slijede mediji, značajno niže država, a zaštitu ovoj grupi u najmanjoj mjeri pruža država i njene institucije (Fig. 35).

Fig. 35. Stepen zaštite lica sa invaliditetom od strane institucija %

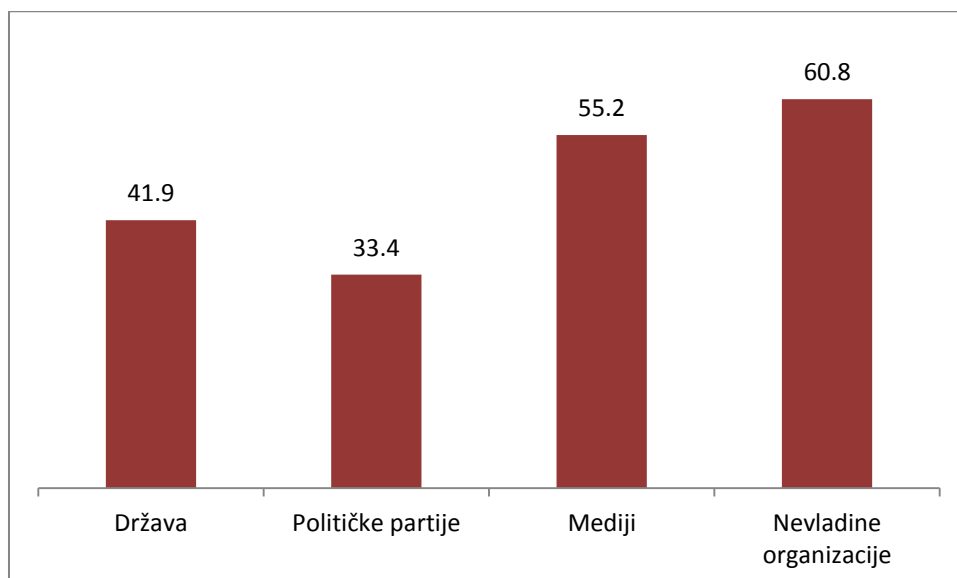
I opet, kada je o zaštiti žena riječ, najveći doprinos po mišljenju građana u ovom pogledu ženama pružaju NVO, a zatim mediji, manje država i njene institucije, a najmanje političke partije (Fig. 36).

Fig 36. Stepen zaštite žena od strane institucija %

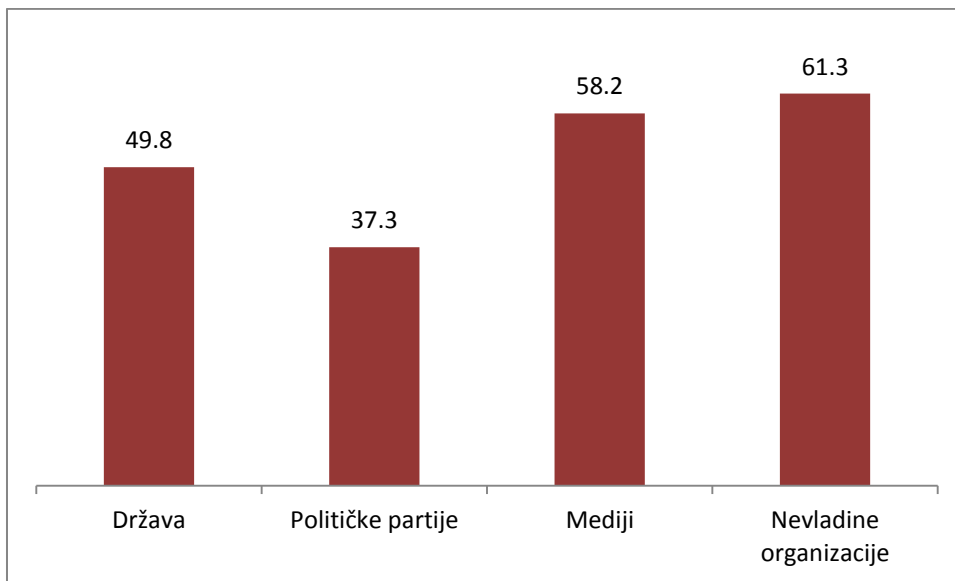
Gotovo identično, kada je riječ o doprinosu u borbi protiv diskriminacije homoseksualaca, javnost prepoznaje NVO po najvećem stepenu doprinosa, slijede mediji, a u manjoj mjeri država, te u najmanjoj političke partije (Fig. 37)

Fig. 37. Stepen zaštite homoseksualaca od strane institucija %

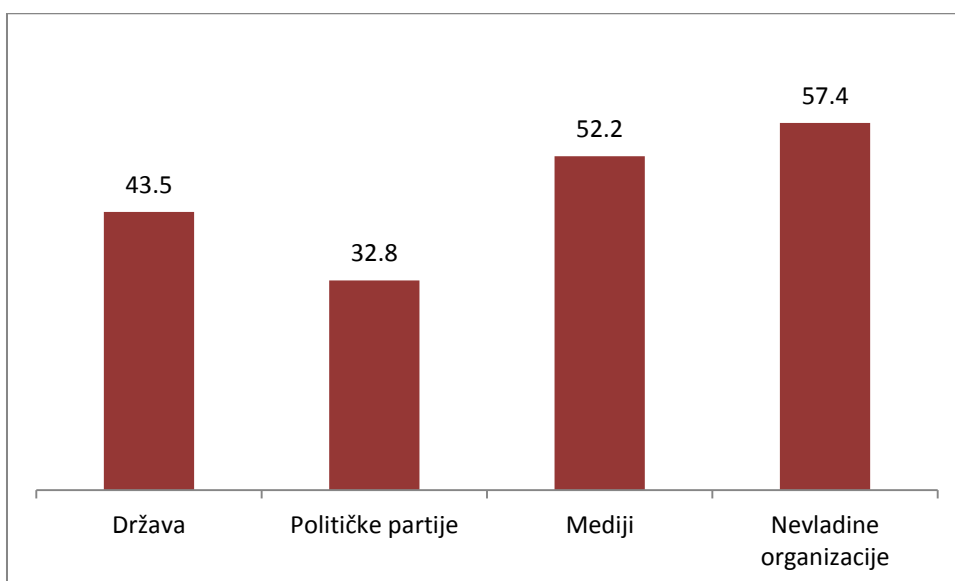
I za prava nacionalnih manjina, najviše se zalažu NVO, pa mediji, značajno manje država i njene institucije, a najmanje političke partije (Fig. 38).

Fig. 38. Stepen zaštite nacionalnih manjina od strane institucija %

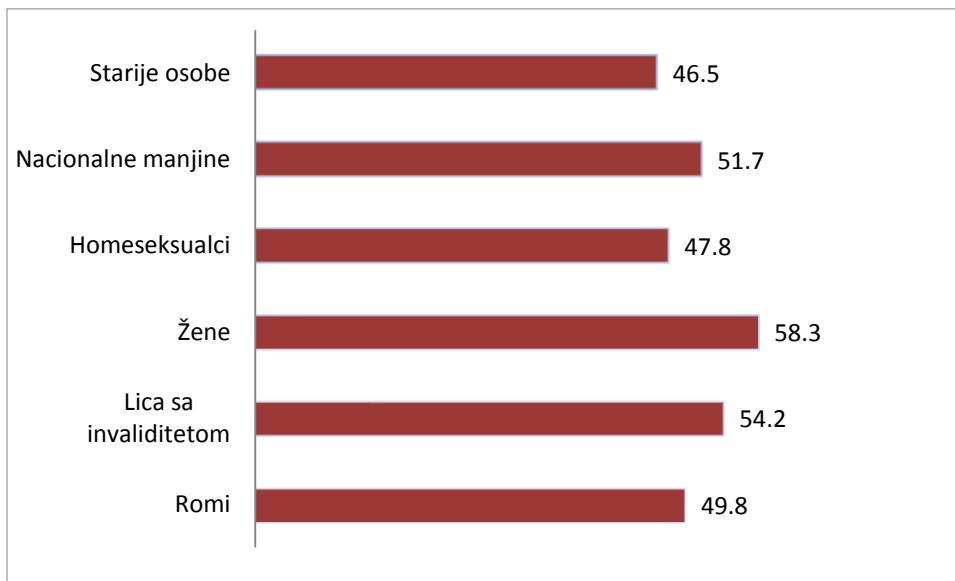
Konačno, i kada je riječ o starijim osobama, slika je identična (Fig. 39). Najveći stepen zaštite od diskriminacije pružaju NVO, a zatim mediji, značajno manji država i njene institucije, a najmanji političke partije.

Fig. 39. Stepen zaštite starijih osoba od strane institucija %

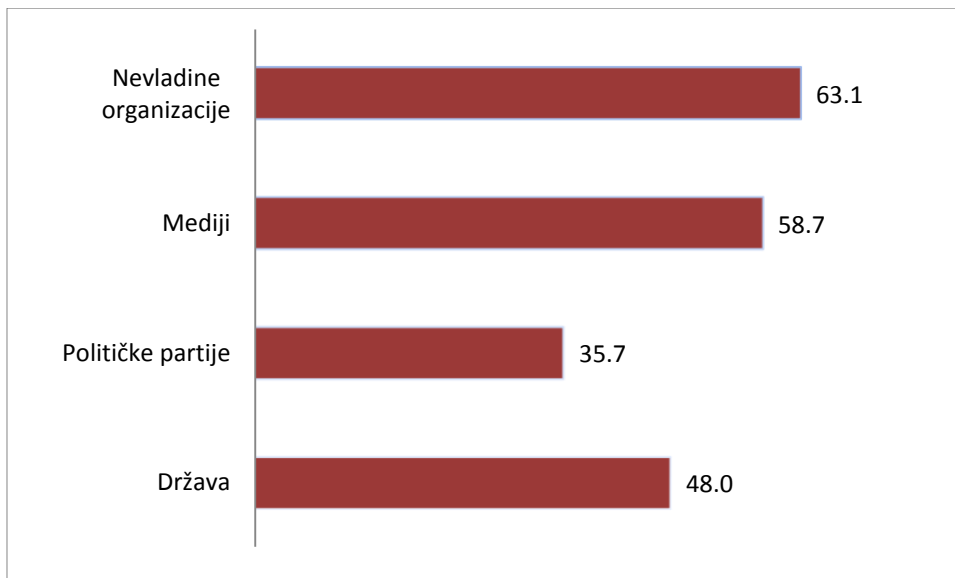
Kumulativno, ako izmjerimo prosječan stepen zaštite svih grupa od strana institucije (Fig. 40), možemo uočiti da najveći stepen zaštite sve institucije kumulativno ulažu u zaštitu žena, a zatim lica sa invaliditetom i pripadnika manjinskih naroda. Nešto manji stepen zaštite od diskriminacije, sve institucije kumulativno pružaju Romima, homoseksualcima, i starijim osobama (Fig. 40).

Fig. 40. Prosečan stepen zaštite od diskriminacije svih grupa %

Posmatrano po institucijama, najbolji zaštitnik od diskriminacije po mišljenju građana jesu NVO, a zatim mediji. Građani procjenjuju da država u manjoj mjeri doprinosi borbi protiv diskriminacije, dok političke partije u ovom pogledu daju najmanji doprinos (Fig. 41).

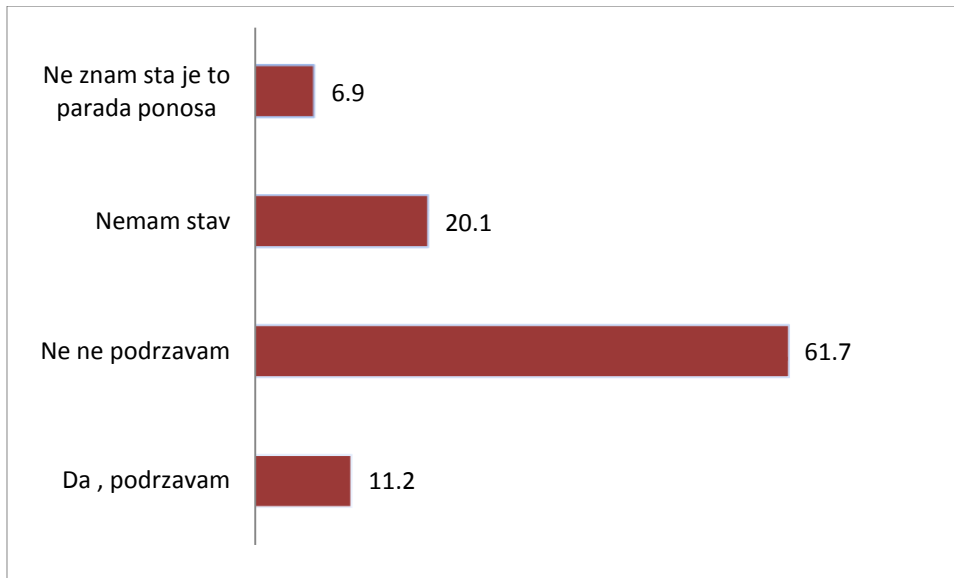
Fig. 41. Prosečan stepen zaštite od diskriminacije svih grupa po institucijama%

U posljednjem dijelu istraživanja bavili smo se nekim aspektima koji su novijeg datuma, a tiču se prava homoseksualaca. Naime, kao što je poznato, nedavno, u Podgorici je bila najprije zakazana, a zatim otkazana parada ponosa. Mediji su opsežno pisali o ovome, a javnost je reagovala na različite načine. Ovim istraživanjem mi smo željeli da utvrdimo stavove građana o ovom pitanju. Podaci ukazuju, da veliki broj građana (gotovo 62%) ne podržava održavanje parade ponosa, dok eksplicitno paradu

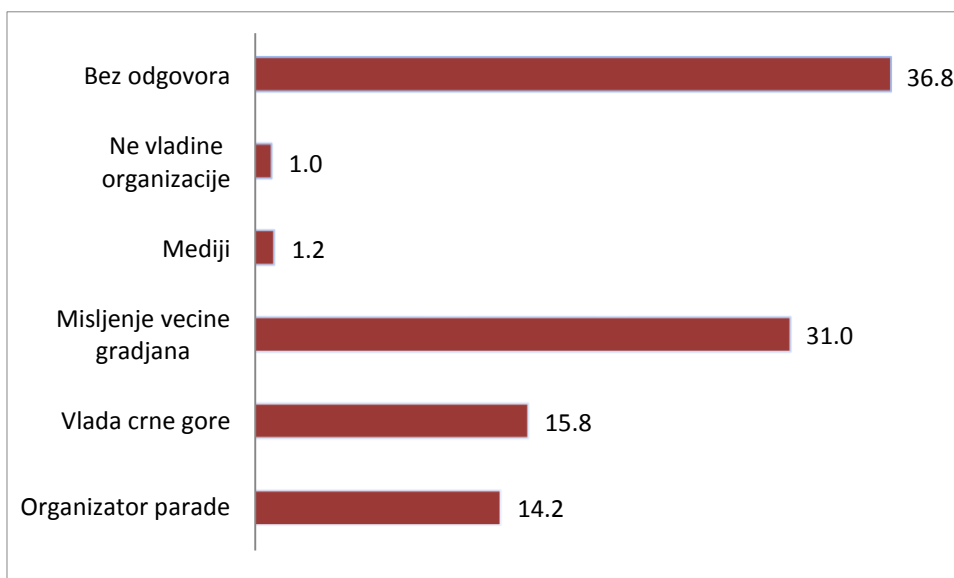
podržava nešto više od 11%, uz svakog petog građanina-ke koji po ovom pitanju nema stav. Ovim je dakle slika o diskriminaciji seksualnih manjina upotpunjena, budući da ima potvrdu ne samo od strane institucija, već i od tradicionalnog javnog mnjenja (Fig. 42).

Fig. 42 - Da li Vi lično podržavate održavanje parade ponosa %

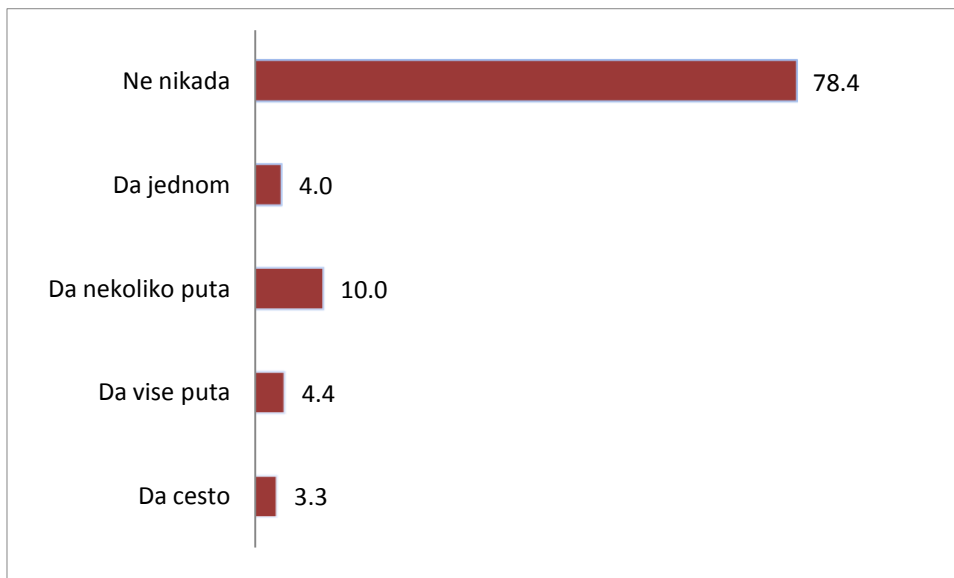
Kada je riječ o samom činu otkazivanja parade ponosa (Fig 43), najveći broj građana nije bio u stanju da procijeni ko je zapravo odgovoran (36,8% bez odgovora). Od preostalih ispitanika, najveći broj ispitanika (31%) smatra da je stav većine građana zapravo presudio i doveo do otkazivanja parade ponosa. Dalje, kao krivac za otkazivanje se doživljava vlada Crne Gore (15,8%), ali i sami organizatori parade (14,2%), dok se mediji i NVO ne identifikuju kao krivci za otkazivanje parade.

Fig. 43 - Ko je po Vašem mišljenju odgovoran za otkazivanje parade ponosa? %

Na kraju istraživanja, pitali smo građane da li su i po kom kriterijumu oni lično bili diskriminirani (Fig 44). U odnosu na zabrinjavajuće podatke o percepciji diskriminacije koje smo izložili u prethodnom delu izveštaja, na ovom mestu ipak preko ¾ ispitanika ističe da lično nikada nisu bili žrtve diskriminacije. Zabrinjava međutim, da oni koji jesu bili žrtve diskriminacije, to je bilo u više navrata. Kumulativno, prema tome, između četvrtine i petine građana jesu bili žrtve diskriminacije, što svakako nije zanemarljiv podatak i ukazuje da u crnogorskom društvu postoji problem diskriminacije.

Fig. 44 - Da li ste vi lično ikada bili diskriminirani? %

Opisujući svoje iskustvo, najveći broj ispitanika ističe da je nad njima diskriminacija vršena po nacionalnoj, verskoj i političkoj osnovi, a kada je riječ o identifikaciji onoga ko vrši diskriminaciju, u najvećem broju slučajeva diskriminirani ispitanici identifikuju državu i njene institucije, i to najčešće kada je riječ o zapošljavanju.